

September med flyg, tåg, buss och bil i Ukraina

Av Karl-Erik Tysk

Onsdagen den 20 september

Vid halvåttatiden samlas gruppen som skall resa till Gammalsvenskby på Arlanda, terminal 2. De flesta är här i god tid. Men vi måste vänta in i det sista på en av deltagarna som inte kommer förrän gaten har stängts. Det har varit trassel med bussförbindelserna till flygplatsen. Först vägrar man släppa igenom honom men Tage Brolin lyckas övertala personalen att låta honom följa med.

Till slut kommer i alla fall flygplanet i väg något försenat. Med på planet finns förutom Tage Brolin och jag, Birgitta Utas, Ruth Knutas, Karin och Åke Henriksson, Solveig och Ingvar Olofsson, Ulla och Erik Annas, Anette Annas, Lars Johansson, Inga och Sven-Erik Pettersson, Lennart Martis, Nils Buskas, Anna-Greta Olsson, Anna-Lisa Olsson, Ingeborg Gineman och Hjalmar Stenberg.

Vi flyger över Budapest till Kiiv. På Budapests flygplats märks inget av den politisk oro som just nu råder i den ungerska huvudstaden. Det är som vanligt trångt till bristningsgränsen men maten som man kan köpa i den alldeles underdimensionerade baren är av högsta kvalitet, som det anstår det ungerska köket.

När vi anländer till Kiiv börjar eländet. Flera av oss hamnar i en mycket ofördelaktig kö till passkontrollen. I den kur som ligger framför oss sitter en nitisk men samtidigt nervös passkontrollör. Han lämnar då och då sin plats och medan han tar hand om passen irrar hans blick litet planlöst ut över väntrummet. Svetten bryter fram på hans panna. Det märks att han känner sig stressad. Medan köerna vid vår sida flyter fram på ett normalt sätt, tar det orimligt lång tid i vår. Den lilla lapp som vi skall fylla i måste innehålla exakt de uppgifter som tullkontrollören kräver. Det finns ingen prutmån och själv vill han inte hjälpa till. Därför måste många resenärer gå åt sidan och fylla i det som saknas. Stundtals står kön helt stilla. Den grupp ortodoxa judar från Israel som har varit med planet från Budapest börjar sjunga, sannolikt för att hålla modet uppe medan man väntar. Det märks att det kryper i benen på dem. Man kan dock vara glad över att tullkontrollen inte längre är särskilt noggrann. De flesta kan passera den utan att bli hejdade.

Från flygplatsen i Kiiv, Borispol, tar vi oss med taxi till hotell Ukraina vid Självständighetstorget, mitt i centrum. Jag lyckas på flygplatsen fånga samme man som vid tidigare tillfällen hjälpt oss med transporten. Han till och med frågar vad vi betalade förra gången. Men vi får vänta länge innan vi kommer iväg. Det tar långt över en timma innan den siste passerat kontrollen och fått med sig sitt bagage.

Incheckningen på hotellet går dock förvånansvärt smidigt och vi får någon timmas vila, innan det är dags att åter samlas.

Vi går ut på en närbelägen restaurang som vi besökt vid flera tidigare resor. Det är varmt i luften, så vi kan sitta utomhus. Folkvimlet på Chresjtjatic är lika inbjudande som under en högsommar dag. Men litet av den politiska turbulensen i Ukraina märks på Självständighetstorget. Där talar en del anhängare till den tidigare premiärministern Julia Timosjenko. Sedan ärkerivalerna i presidentvalet Viktor Jusjtjenko och Viktor Janukovitj slagit sina påsar ihop och den senare blivit premiärminister tycks det för många vara Julia Timosjenko, oppositionsledaren, som representerar det som är kvar av den orangea revolutionens idéer.

Våra resenärer finner sig i att vi beställer samma mat till alla. Var och en får tillfälle att berätta om sig själv och sin anknytning till Gammalsvenskby. Flera har varit i Ukraina tidigare, andra är här för första gången. Nils Buskas var till exempel här redan i början på 90-talet. Lennart Martis har besökt byn tre gånger tidigare gånger. Karin och Åke Henriksson liksom Ruth Knutas har varit här en gång förut. Inga Pettersson, Lennarts syster, och hennes man Sven-Erik har ofta tänkt åka till Gammalsvenskby men det har tidigare aldrig blivit av. Erik Annas vill gärna tillsammans med sin hustru, Ulla, och dotter, Anette, besöka det hus som hans föräldrar en gång bodde i. Anna-Lisa Olsson, Eriks kusin, vars mor var född Buskas, är också hon för första gången på väg till byn. Ingeborg Gineman och Hjalmar Stenberg är båda födda på fastlandet i Estland och har gått i skolan där. Solveig och Ingvar Olofsson från Västerbotten har ett stort historiskt intresse som drivit dem dit liksom Ann-Greta Olsson från Avesta.

Ingeborg och Hjalmar sjunger också några svenska sånger från sin hembygd skrivna av Mats Ekman, medan Birgitta och Inga med bistånd från andra sjunger några traditionella svenskbysånger.

Torsdag den 21 september

På morgonen är det frukost på hotellet. I matsalen råder, som vanligt tvingas man säga, den sovjetiska andan. Gäster måste visa sin rumslapp och kommenderas att sätta sig på anvisad plats och alla serveras samma portioner. När Birgitta Utas vill ha en yoghurt och får det, knipsar en av kyparna den chokladbit som ligger på hennes assiätt. ”Någon rättvisa skall det vara.” Vi kan inte låta bli att skratta åt tilltaget.

Vi halvtiotiden tar oss några taxibilar till Petjerska Lavra, där vi får en engelsktalande guide som uttrycker sig mycket väl och som jag faktiskt känner igen från ett tidigare besök i lavran. Vi börjar i den vackra Treenighetskyrkan som ligger alldeles vid ingången och som har blivit ombyggd i barockstil.

Vi har tur. Det är Jungfru Marias födelsedag, och därför firas den gudomliga liturgin i den stora Uspenskijkyrkan. Där pågår annars reparationer och det är första gången vi kommer in i den kyrkan med en grupp. Vi går så ner till katakomberna och vandrar med vaxljus i hand en av de kortare gångarna.

Efter besöket i lavran promenerar vi till restaurangen Tsarskoje Selo. På vägen dit uppvaktas vi av några barn som tigger. Trots att de får pengar, fortsätter de ihärdigt att kräva mera. De har tydligen en lång erfarenhet av denna lika svåra som beklagansvärda konst.

På restaurangen föredrar vi att sitta utomhus, även om vinden ibland är litet kylig. Den som vill får en filt att värma sig med. Det känns skönt. Vi serveras också det utsökta georgiska brödet som bakas i en utomhusugn, som visserligen är elektrisk uppvärmd men som ger illusionen av en gammaldags vedeldad. Vi får en fyrrätters måltid med sallad, soppa, huvudrätt och efterrätt. De flesta tycker nog att det är litet väl mycket men det är inget fel på smaken.

Efteråt blir vi hemkörda till hotellet med taxi och resten av eftermiddagen får deltagarna disponera på egen hand. Man kan gå på shoppingrunda i något av varuhusen eller i de exklusiva affärerna under Självständighetstorget. Man kan också sätta sig på något av de många kaféerna och bara iaktta alla människor som går förbi. Tage och jag tilltalar spontant ett par män som visar sig var två finnar som tillbringar en veckas semester i Ukraina.

Jag försöker köpa ett telefonkort till min mobil i kiosken på hotellet. Men kortet fungerar inte. När jag påpekar det för kvinnan som står i kiosken, vägrar hon att ta tillbaka kortet. Jag ger mig inte utan höjer rösten en smula. Hon börjar då ringa runt för att få råd om hur hon skall få kortet att fungera. En polis kommer fram och tittar på oss. Han verkar tro att jag

uppträder hotfullt, så jag går på honom och frågar om han vill något. Då gör han en rörelse mot pistolen som han har på låret. Jag går då ännu närmare och säger till honom att jag inte accepterar att han hotar mig. Då försöker han få bort mig och påstår att hans instruktion kräver att man håller sig på ett visst säkerhetsavstånd. Vis av erfarenheten frågar jag honom vem som är hans chef och att jag kommer att ta upp saken med hans officer. Han är tydligen bara sergeant själv. Till slut faller han till föga och ber mig om ursäkt och vi skiljs, förhoppningsvis som "vänner". Kvinnan i kiosken lyckas inte få fart på kortet utan tar tillbaka det och ger mig pengarna. Allt slutar således lyckligt, även om jag tycker att jag varit med om en rolig incident.

På kvällen tar vi i god tid taxi till stationen, där vi embarkerar nattåget mot Cherson som avgår några minuter över tio. Vi åker till Södra stationen, det vill säga södra ändan av centralstationen, eftersom det är lättare att ta sig till plattformen från det hållet. Den här gången kör alla taxibilar till rätt plats.

Resenäerna samsas bra i kupéer om fyra. Ingen protesterar mot presumtiva snarkningar och så småningom somnar nog de flesta, även om det är si och så med sömnen i de skakiga vagnarna som dras fram i snigeltakt över de ukrainska slätterna. Då och då stannar tåget och sätter sedan igång med ett kraftigt ryck. Innan vi somnar går några av oss från kupé till kupé och berättar en och annan rolig historia för att skapa material för lika angenäma som spännande drömmar.

Fredagen den 22 september

Det är naturligtvis ganska besvärligt att tvätta sig på morgonen och det kan vara svårt att komma underfund med hur vattenkranarna fungerar. Men det är ingen som tycker det är värt att lägga någon större kraft bakom klagovisorna. Någon halvtimme före ankomst samlar vagnskonduktören ihop sänglinnet och lämnar tillbaka biljetterna.

Inte förrän vid 10-tiden är vi framme i Cherson och kan leta reda på den väntande bussen. Det är samma uttjänta Scaniabuss som vid förra resan i juli men den här gången är det bara en förare.

Det är betydligt varmare här i södra Ukraina än det var i Kiiv. Under färden lägger man märke till att det har kommit upp skyltar som visar vägen till historiska minnesmärken. Ukraina har ju potential att bli ett verkligt turistland i framtiden.

Men vägen från Berislav till Gammalsvenskby tycks bara bli sämre och sämre och de flesta väljer under sommarhalvåret vägen över fälten men det kan man inte göra med en större buss.

Byn når vi ganska exakt klockan tolv och vi kör en runda för att släppa av passagerarna hos deras värdar, som den här gången alla bor i Gammalsvenskby. Nu får Lily Hansas två gäster. Förrän gången vi vara här, blev hon utan. Men hon kan ändå inte låta bli att påpeka att hennes systerson Kolja också borde ha fått en gäst. Allt man gör i byn åtföljs av den ständiga avundsjukan. Men det är naturligtvis bra att man visar den öppet. Då är det lättare att komma tillrätta med. I alla fall ser Lily ovanligt pigg ut. Kanske det har blivit en vitamininjektion för henne att få ha gäster. Karin och Åke som skall bo hos henne har träffat henne förut vid ett kort besök i byn och brevväxlat med henne. Kolja har till och med fått en elektrisk motorsåg av dem, så att han lättare skall kunna kapa ved.

De övriga som fungerar som värdar är Galina Tormoz, Valentina Hermann, Maria Utas, Anna Annas och Maria Norberg. Dessutom bor Tag, Birgitta och jag hos Lilija och Roman Kozak eller som vi brukar säga hos Malmas.

Vi hinner inte mer än äta vår lunch innan det är dags att bege oss till byns nya restaurang, där det skall bli fest. Tage, Birgitta och jag är bjudna till sjukhusets femtioårsjubileum.

Eftersom vi lovat gruppen en rundvandring klockan tre kommer vi inte att kunna stanna särskilt länge.

Festen kommer inte igång på utsatt tid, eftersom gästerna är försenade. När de väl kommer fram, säger någon att hela vår grupp är välkommen men efter en stund blir det kontraorder och den enda som blir kvar på festen är Birgitta.

Vi andra börjar vår rundvandring vid kyrkan, där vi tittar på minneskorset och minnestenen över dem som dödades under den värsta stalinterrorn 1937-38. I kyrkan möter vi den ukrainsk-ortodoxe prästen Oleksandr Kvitka, som berättar om kyrkans historia. Till de närvarandes förtjusning säger Oleksandr några ord på svenska.

Vi fortsätter sedan längs Naberezjna mot Dnjeprs strand för att sedan vika av längs ”stadsparken” och till slut nå fram till gravgården. Efter ett kort besök där måste vi skynda oss hemåt, därför att det börjar regna. Vi hinner egentligen bara med att se på familjen Malmas gravar med porträtten på Emma, Johannes och Katarina.

På kvällen skjutsar Sasja Malmas mig till Kachovka och Carl Sturén som ger middag för personalen från ambassaden. Med är också Carls fru Tatjana och hans sex månader gamle son Mark, som jag ser för första gången.

Carl och Mark

Vi sitter utomhus i det varma vädret och njuter av kräftor och piggvar och lyckas nog sjunga igenom de flesta av de snapsvisor som finns i det utdelade häftet. Ambassadpersonalen berättar om drottning Silvias och prinsessan Madeleines besök i Kiiv och World Childhoods projekt.

Både ambassadören John-Christer Åhlander och ambassadsekreteraren Björn Fagerberg har gått Tolkskolan. Därför har vi en hel del gemensamma ”minnen” att tala om.

Natten tillbringas jag i ett rum med panoramafönster mot Dnjepr.

Lördagen den 23 september

Efter frukost åker gruppen till Kachovka och ketchupföretaget Chumaks kontor. Sven Bjerlestam har hämtat mig hos Carl Sturén och vi är redan på plats, när gruppen kommer fram. Sven berättar sedan med hjälp av power pointbilder om det framgångsrika företaget.

Företaget grundades den 29 maj 1996. Den 17 juni firade man 10-årsjubileum med stora festligheter, som man kan läsa om på Chumaks hemsida (www.chumak.com). Chumak har för närvarande 900 anställda på årsbasis och 500 säsonganställda. Indirekt sysselsätter man betydligt fler. Det finns tre fabriker, två i Kachovka och en i Skadovsk.

Vi åker sedan till marknaden, där deltagarna får ströva fritt, sedan Sven har hjälp dem som behöver växla att hitta ett lämpligt växlingskontor. Vi har bara en timma på oss, eftersom marknaden stänger klockan ett.

Efteråt äter vi lunch på en av restaurangerna i staden och deltagarna får tillfälle att handla ketchup och vodka i en butik i närheten. Det hela avslutas med ett besök vi monumentet Legendarna Tatjanka, som minner om en av de rödas avgörande segrar över de vita i oktober 1920. I striderna vid Kachovka användes för övrigt en stridsvagn kallad Krokodilen av de vita. Den hade en 37 mm kanon men erövrades av de röda, när general Wrangel, de vitas befälhavare, tvingades retirera till Krim. Men monumentet som står där föreställer en av de rödas hästdragna kulsprutevagnar. Det är från 1967.

Alldeles bredvid monumentet odlar en bonde lök. Säckarna med skördade lökar står tätt. Just lökodling är för närvarande mycket lönsam.

På hemvägen åker vi förbi furst Trubetskojs vinfabrik som ligger vid Kachovkadammen i byn Veseloje. Det är en gammal kvalitetsfabrik från tsartiden som nu har fått en ny ägare som är beredd att investera en förmögenhet för att rusta upp den. Då kanske den än en gång kommer att leva upp till furst Trubetskojs devis som en gång stod på vinflaskorna: ”Jag garanterar kvaliteten till första hamnen.”

På kvällen har vi vår fest på borgmästarens restaurang, eftersom vi inte riktigt litat på att höstkvällen skall bevara dagens härliga värme. Borgmästaren själv hälsar oss välkomna med några korta ord, innan mat och dryck börjar flöda. Det är som vanligt en livlig och uppsluppen stämning med mycket tal, musik och dans. Damkören sjunger och Nina Klimenko deklamerar en av sina dikter. I ensamt majestät visar Maria Norberg upp sina danskonster till de övrigas jubel. Festen fortsätter långt in på småtimmarna, innan de sista gästerna lyckas slita sig från dansgolvet.

Söndagen den 24 september

På förmiddagen klockan tio är det som vanligt gudstjänst i tyska kyrkan som jag själv får ta hand om tillsammans med Elsa Kozenko, eftersom prästen Eduard Loeffler är i Tyskland för att hämta sin fru. De har just fått sitt andra barn. Det är den 15 söndagen efter Trefaldighet och jag predikar över evangelietexten från bergspredikan med orden ”Sök först Guds rike och hans rättfärdighet”. Barnkören sjunger och efter gudstjänsten gratuleras en av dem som fyllt år under veckan. Också den svenska damkören med Maria Malmas, Elsa Kozenko, Anna Sigalet, Maria Norberg, Emma Utas och Lily Hansas sjunger. För dagen är den förstärkt med Ruth Knutas, Birgitta Utas, Inga Pettersson och Anna-Lisa Olsson.

Damkören sjunger

Birgitta Utas talar efter gudstjänster om för de närvarande att de inte kan räkna med att få någon kol till vintern av Svenskbyföreningen, eftersom de tillgängliga medlen inte räcker. Det dystra beskedet tycks man ta emot med jämnmod.

På hemvägen träffar jag i den ortodoxa kyrkan på en resegrupp från Temaresor som gör ett kort nedslag i byn. Oleksandr Kvitka har just berättat för dem om kyrkan men han ber mig att särskilt betona att det är två församlingar som firar gudstjänst där, den ukrainsk-ortodoxa och den svensk-lutherska. En liten improviserad kör med Gustav Annas, Milita Prasolova och Anna Annas med dotter Ljudmila sjunger för resenärerna.

Efter lunch upptäcker vi att en mård gått i fällan. Den har ramlat i den sex meter djupa grop som Roman har grävt strax utanför tomten för att sätt ner en septitank. Mården har varit en riktig stortjuv som tagit en mängd kycklingar men nu har den ohjälpligt blivit fången. Roman ringer en granne som kommer och skjuter den.

På eftermiddagen hålls den traditionella nattvardsgudstjänsten i den gamla svenska kyrkan. Damkören sjunger och Oleksandr Kvitka hjälper mig vid distributionen till de 45 nattvardsgästerna. Gudstjänsten spelas in av en lokal tv-station i Cherson.

På eftermiddagen gör Tage, Birgitta och jag tillsammans med Sasja Malmas en utfärd till Urozjajnoje som fågelvägen ligger ungefär 18 kilometer väster om Zmiivka. Avsikten är att se om det finns någon grund för en misstanke som Oskar Utas, Birgittas man, länge haft att Nysvenskby en gång låg i närheten av Urozjajonje.

Vi åker förts förbi en by som visar sig vara Nowa Kostyrka, Neuklosterdorf, enligt en person som vi talar med på vägen. När vi frågar efter Urozjajnoje visar han längre västerut.

Vi kommer fram till Urozjajnoje och frågar i ett hus om de känner till något om en svensk bosättning. Vi blir av mannen där hänvisade till ett hus i utkanten av byn, där det bor en gammal kvinna. Hon visar sig inte känna till äldre förhållanden, eftersom hon bara bott i byn sedan 1960.

Vi blir i stället visade till en annan gata, där vi stannar vid ett hus. En dörr öppnas men stängs lika fort, när vi ropar något till gestalten i dörröppningen. Så småningom dyker en kvinna upp och hon kommer utan rädsla fram till grinden och börjar samtala med oss. Gång på gång öppnas husets dörr bakom henne och hennes man tittar ut några sekunder för att sedan försvinna igen. Kvinnan upplyser oss om att han helt enkelt är full. Själv vet hon inte något särskilt om några svenskar men kanske grannen vet.

När grannen kommer och vi ställer frågan till honom, svarar han: ”Ja, det har bott svenskar här.” Inte i själva Urozjajnoje, därför att den här byn är byggd betydligt senare men på ett ställe utanför. Mannen som heter Viktor Kabeltjuk är vilig och följa med oss och visa var det en gång bodde svenskar. Vi åker någon kilometer utanför byn och Viktor pekar ut över fälten: ”Där låg byn”, säger han. ”Den hette Manzjurets. Jag bodde själv där. Det var ungefär sju mindre hus av enklare slag, ett slag jordkulor.” Det återstår naturligtvis inget av bebyggelsen, där det idag finns ett fält med mogna solrosor.

Oskars misstanke har sannolikt bekräftats och vi lovar att komma tillbaka en annan gång och samtala mera med Viktor Kabeltjuk. Topografiskt stämmer det han sagt med det läge som Nysvenskby har på en samtida tysk karta över området.

På kvällen är Birgitta, Tage och jag bjudna till Oleksandr Kvitka för att äta pelmeni, en numera kär tradition. Samtalet som utspinner sig handlar om allt från dagens politiska situation till mer personliga angelägenheter. Oleksandr är på ett strålande humör och berättar glatt om sina intryck.

Måndagen den 25 september

Vid niotiden besöker Tage och jag borgmästaren som naturligtvis med spänning väntar på de utlovade pengarna till reparation av byns vattensystem. Han får också 1 350 dollar av Tage, hälften av den utlovade summan. Resten skall han få inom någon vecka. Han visar också att det kommer att bli vissa reparationer av gatorna i byn under nästa år. Det har han fått löfte om av Berislavs kommun.

Gruppen ägnar dagen åt ett besök på sjukhuset, daghemmet och skolan. På sjukhuset hjälper Lidija Utas Tage med tolkningen. Lidija talar en mycket vårdad svenska man också en vacker gammalsvenska, något som de språkforskare som besökt byn noterat. Men Lidija har sorg, eftersom hennes make har dött helt plötsligt. Det nyrenoverade daghemmet imponerar på deltagarna framför allt för det fina omhändertagande som tycks finnas där.

Efter besöket hos borgmästaren far Oleksandr Kvitka och jag till den ukrainske biskopen Damian i Cherson. Det visar sig vara en äldre, timid man i sjuttiofemårsåldern med långt vitt skägg. Det märks att det är en bödens och liturgins präst mera vänd mot det inre livet än mot den yttre världen. Konversationen sköts av hans sekreterare Joan Samarajev. Vi talar om det spända förhållandet mellan den ukrainsk-ortodoxa kyrkan och den rysk-ortodoxa. Både biskopen och hans sekreterare anser att det handlar om politik och är något tillfälligt. I läran och liturgin är det ingenting som skiljer.

Biskop Damian

I katedralen har man byggt särskilda små rum för bikt men prästen sitter inte bakom ett galler som i den romersk-katolska kyrkan. Man har också en låg ikonostas så att församlingen kan följa med i vad som sker vid altaret.

Jag får några intressanta böcker som gåva, bland annat en som handlar om människans odödliga själ.

När jag kommer hem till familjen Kozak kommer Lilija från skolan. Det har varit lektion och den svenska gruppen har deltagit. Här är också Nina Klimenko, byns poet. Hon leker med Katarina, Lilijas och Romans dotter, som redan kan skriva riktigt bra fast hon alldeles nyligen har börjat skolan den 1 september. Den 8 augusti fyllde hon sex år. Jag passar på att låta Nina berätta litet om sitt liv på ryska:

Jag föddes här i Zmejevka. I vår familj var vi 11 barn. Vi hade det mycket svårt, särskilt under kriget och i synnerhet 1947, då det var hungersnöd. Det var 1947 som svenskarna kom tillbaka från sin förvisning till Komi. De fick leva under mycket svåra omständigheter, när de kom. Vi tog till oss fyra familjer, fastän också vi hade det mycket svårt. Vi hjälpte dem så mycket vi kunde. Vi hade två kor och vi gav mjölk till svenskarna, så att vi kunde rädda dem. De hade inga hus. De hade alla raserats. De bodde över allt i skolan, hos andra familjer och hos oss, medan de byggde upp sina hus. Min far var en god människa. Han försökte hjälpa alla. Han var snickare och han tog aldrig en kopek för vad han gjorde utan gjorde allt för att de så fort som möjligt skulle kunna flytta in i sina

hus. Han lade tillsammans med mina bröder på tak och tillverkade dörrar. Mamma arbetade redan före kriget och ända fram till krigsslutet som föreståndare för barndaghemmet. Hon var också en god människa. Varken hon eller pappa grälade någonsin med någon under sina liv. Så uppfostrade de oss. Mina bästa vänner hade jag bland svenskarna. Under hela min barndom var jag god vän med Maria Malmas, Maria Albert och, Emma Norberg. Vi har förblivit vänner hela livet. När jag 1955 slutade skolan efter 10 klasser kom jag in på tekniskt gymnasium. När jag slutat där började jag på ett institut för lätt textilindustri vid det allunionella Moskvainstitutet. Där studerade jag och måste också arbeta, därför att vi levde under svåra förhållanden. Jag måste till och med få hjälp för att kunna köpa bröd. Men jag ville gärna studera. Redan 1962 insjuknade jag svårt. Jag kom in nio gånger på en klinik i Moskva. Jag fick resa hem. De gav mig akademisk permission. Jag genomgick sex svåra njuroperationer. Jag opererades i Kiiv och Charkov. Jag klassades som invalid av första graden. Min pension är liten, eftersom jag inte hunnit arbeta så mycket. Därför fick jag också livränta. Jag lever ensamstående i ett hus tillsammans med min syster. Jag är väldigt glad, när det kommer svenska turister till byn. Ibland får jag litet pengar av dem. Sven Bjerlestam tycker synd om mig, så han bjuder alltid in mig när det serveras mat på barndaghemmet, när svenskar kommer. Den 1 september fyllde jag 69 år. Min far dog 1967 och min mor 1975. Den syster som bor tillsammans med mig är 85 år. Hon är också svårt sjuk. De som har varit pensionerade länge får en ganska låg pension men de som pensioneras nu får en högre. När de byggde den tyska kyrkan blev jag genast medlem i församlingen och lät konfirmera mig. Det är framför allt svenskar som tillhör den församlingen. Numera är det ont om tyskar, bara några få. De flesta har flyttat till Tyskland. De flesta från Gammalsvenskby går till den tyska kyrkan. Vi är alla medlemmar av församlingen men den är fattig. Jag får ingen hjälp. Jag har legat många gånger på sjukhus och det går åt mycket pengar till medicin. Allt måste man köpa för sina egna pengar, till och med sänglinnet. Det vi får från församlingen är ett halvt ton kol per år. Det är jag tacksam för. Pastorn är snäll mot oss och vid varje högtid serveras det godsaker i anslutning till gudstjänsten. Till de större högtiderna, särskilt till jul och påsk, skriver jag mina egna dikter till olika tidningar. När de svenska grupperna kommer, läser jag också mina egna dikter och böner.

Katarina skriver

Efter samtalet med Nina går jag ner till Gustav Annas. Han tycks ha fått igång kvastproduktionen. Det ligger ett tiotal kvastar färdigbundna i farstun. Gustav mår någotsånär även om benen inte riktigt vill följa med. Gustav känner inte till något om Nysvenskby men han vet att det inte flyttade dit några svenskar, när man i början av trettioalet kom tillbaka från Sverige.

Att knäna värker tycker inte Gustav är särskilt underligt med tanke på att han som traktorförare arbetade 12 timmar i sträck och dessutom fick gå fram och tillbaka till traktorn morgon och kväll, när han var verksam ute på fälten. När han sedan började i verkstaden tvingades han stå åtta timmar. Allt kommer efteråt.

Gustav började på kolchosen 1945 med att vakta kor. Tre år senare blev han traktorförare och som sådan arbetade han till 1962, då han började som reparatör. Som sådan jobbade han fram till 1989.

Trots borgmästarens löfte tycker inte Gustav att det har blivit bättre med vattnet i byn. Häromdagen var han inne i Kachovka och köpte en glasruta, som någon hade slagit ut för honom. Den kostade 80 grivna. Till det kom kostnaden för den bensin som han fick betala, när en bekant skjutsade honom till staden. Så det blev en dyr affär. Kol för vintern kostar för närvarande 540-560 grivna per ton.

När vi just har satt oss för att äta kvällsmat anländer läkaren Aleksandr Zabluda. Han talar om att tandläkarborren inte fungerar utan fyra slangar som han behöver 800 grivna till. Så småningom framkommer det också att han skulle vilja ha ytterligare litet pengar till kompressorn som han köpt på kredit. Trots att vi upplyser honom om att vi inte har några fler pengar, ger han sig inte utan försöker med alla tillåtna och otillåtna argument övertala Tage att skänka honom den begärda summan till slangarna.

Aleksandr skall i morgon till Cherson. Det är ett möte där med president Viktor Jusjtjenko. Litet på skoj säger vi att han kan få pengar till slangarna om han ser till att den svenska gruppen får hälsa på presidenten. Aleksandr nappar på förslaget.

När det gått mer än en timma måste vi ganska bryskt avsluta samtalet. Aleksandr lovar att ringa i morgon och tala om hur det går med presidenten. Men Aleksandr fortsätter att argumentera med Tage utanför huset.

Tisdagen den 26 september

På morgonen klockan halv åtta går bussen från Zmiivka. Då har redan Aleksandr Zabluda hunnit ringa och jag säger till honom att han kan vänta i Berislav. Det tar ungefär en timma, innan vi har lyckats plocka upp alla resenärer. Som vanligt åker Viktor Norberg med runt och han hinner dessutom påpeka att han inte fick något betalt av daghemsföreståndaren för att han hjälpte till på vår fest vid förra resan i juli. Han lyckas i sitt uppsåt och får en slant för att han faktiskt var en riktigt bra ordningsvakt under festen.

När vi passerar Berislav ser vi inte röken av Aleksandr Zabluda. Han kunde naturligtvis inte fixa någon träff med Viktor Jusjtjenko. Kanske var det lika så gott!

Vår färd går genom ett soligt landskap över de böljande fälten mellan Berislav och Cherson, där olika minnesmärken påminner om Ukrainas händelserika historia. Där finns till exempel de gamla gravhögarna från skytisk tid och statyn över hetmanen Bogdan Chmelnitskij (född c:a 1595, död c:a 1657). Vi åker också förbi en kyrka i Tjaginka byggd ganska nyligen av politikern Ivanov. Den kyrkan är det ingen församling som använder, därför står den trots sitt vackra skal helt tom. Utanför Tjaginka står också ett högt, vitt monument. Det påminner om kosackerna.

Bussförarna väljer att köra in i Mikolaiv istället för att runda staden. När vi nästan har kommit igenom, blir det plötsligt en kaffepaus. Vi sprider ut oss och dricker kaffe på olika

ställen på den lilla marknadsplatsen längs gatan. I en av kioskerna serverar man kaffe och vodka som om det inte vore någon som helst skillnad. På bakgården till husen på andra sidan gatan finns det rader med brunnar, där man kan veva upp vatten. Några kvinnor håller på att tvätta kläder. Kanske saknar man rinnande vatten i lägenheterna.

Så småningom, vid ettiden, kommer vi fram till Odesas centrum. Vi är ute i god tid. Vi har lovat resenärerna att få se Potemkintrappan och litet av stadens vackra centrum. Vi tycks också ha tid för en snabblunch. Men de båda bussförarna verkar osäkra och trots att jag sagt till dem att köra till övre delen av trappan, hamnar vi vid den nedre. Det enda vi hinner se är några trappsteg. De får en ny order och kör upp i staden men kommer in på en återvändsgränd, där det inte går att vända och inte heller att komma igenom, eftersom det finns en kedjespär. Efter en palaver med förarna som totalt struntat i vårt program, blir de tillsagda att köra till flygplatsen. Deras felmanöver har lett till att det den goda tidsmarginalen har krympt till noll.

I alla fall klarar de av att hitta den rätta gatan mot flygplatsen, men istället för att följa den till vänster tar de av mot höger och kör i riktning mot Kiiv och den omväg som utanför staden leder till flygplatsen. På det sättet förlorar vi ytterligare tid.

När vi sedan närmar oss flygplatsen, kör de fel i en rondell och tvingas vända. Vårt tålamod är nu på bristningsgränsen. När vi äntligen är inne på rätt väg, måste vi krypa fram med ideliga stopp. Det visar sig att det hänt ett par olyckor på vägen. Det bromsar upp trafiken. Från staden, det vill säga den väg som vi egentligen borde ha tagit, löper emellertid trafiken utan problem.

När vi till slut når allén fram till flygplatsen, kör våra förare förbi. Tage skriker för full hals att vi skall svänga höger och chaufförerna måste ännu en gång göra helt om, så att vi äntligen skall kunna nå fram till terminalen. Här finns ingen tid att äta lunch utan vi måste checka in direkt.

Proceduren går förvånansvärd smidigt. Även om några i gruppen måste öppna sina resväskor och visa medtagen honung eller i något fall alltför många vodkaflaskor. En liten kopp kaffe som plåster på såren kanske inte är vad alla tänkt sig. Snart sitter vi emellertid tillbakalutade i Malevs 737 och flyger via Moldavien och norra Rumänien mot Budapest.

På Budapests flygplats kommer så den innerligt efterlängtade lunchen som för de flesta består att en tallrik delikat gulaschsoppa. Den begärliga soppan tar dock slut och de sista får välja en annan rätt.

Väl framme i terminal 2 på Arlanda tar vi avsked av varandra efter en innehållsrik men ibland överraskande resa.